

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-43>

УДК 657:631.1:341.3

БУРДИМ Юрій

Національний університет біоресурсів і природокористування України

<https://orcid.org/0009-0004-1505-2599>e-mail: yuriybur2012@ukr.net

ОБЛІК УПУЩЕНОЇ ВИГОДИ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ ПІДПРИЄМСТВАМИ АГРОБІЗНЕСУ

У статті досліджено питання відображення в обліку підприємств агробізнесу упущеної вигоди внаслідок військових дій. Аграрні підприємства зазнають прямих збитків у вигляді пошкодження та знищення активів, а також непрямих у вигляді зменшення площ посівів, зниження урожайності довгострокових біологічних активів рослинництва, зниження цін через неможливість експортувати урожай, здорожання факторів виробництва. Всі завдані збитки мають бути відшкодовані країною-агресором, тому необхідно забезпечити їх належне відображення у бухгалтерському обліку. Чинна нормативно-правова база містить різні визначення упущеної вигоди та здебільшого оперує поняттями неотриманого доходу та прибутку. В статті обґрунтовано, що упущена вигода в умовах війни є саме неотриманим доходом і її не можна ототожнювати з неотриманим прибутком, бо це може зменшувати розмір завданих збитків підприємству. Поряд з цим, діючою Методикою визначення шкоди та обсягу збитків передбачено визначення упущеної вигоди лише щодо майна, яке бере участь у комерційній діяльності. Розглянувши визначення «підприємство», «підприємництво» запропоновано розраховувати розмір упущеної вигоди не за видом майна, а за одиницею, яка генерує надходження грошових коштів.

Визначено джерела вихідних даних для розрахунку упущеної вигоди у разі неможливості використання земельної ділянки та пошкодження довгострокових біологічних активів. Запропоновано облікове відображення упущеної вигоди до відшкодування винною стороною на рахунок 075 «Упущена вигода підприємства внаслідок військової агресії». Для забезпечення своєчасної та повної фіксації в обліку упущеної вигоди розроблено первинний документ та зведений регістр бухгалтерського обліку. Крім того, розглянуто можливі сценарії відшкодування завданих збитків аграрним підприємствам (добровільна сплата, стягнення за рішенням суду, виплата з державного бюджету, за рахунок надходження коштів від компенсаційного фонду). Запропоновано схему проводок для відображення в бухгалтерському обліку операцій залежно від того, який сценарій відшкодування упущеної вигоди буде використано.

Ключові слова: облік, аудит, фінансова звітність, упущена вигода, підприємства аграрного бізнесу

BURDYM Yurii

National University of life and environmental sciences of Ukraine

ACCOUNTING OF LOST PROFITS AS A RESULT OF MILITARY ACTIONS BY AGRIBUSINESS ENTERPRISES

The article examines the issue of accounting for lost profits in agribusiness enterprises because of military operations. Agrarian enterprises suffer direct losses in the form of damage and destruction of assets and indirect losses in the form of reduced crop areas, lower yields of long-term biological assets of crop production, lower prices due to the inability to export crops, and higher prices for inputs.

All damages incurred should be reimbursed by the aggressor country, so it is necessary to ensure that they are properly reflected in the accounting. The current legal framework contains various definitions of lost profits and mostly operates with the concepts of unearned income and profit. It is substantiated that the lost profit in war time is precisely the unearned income and cannot be equated with unearned profit, since this may reduce the amount of damage caused to an enterprise. At the same time, the current Methodology for Determining Damage and the Amount of Losses provides for the determination of lost profits only in respect of property involved in commercial activities for the purpose of generating profit or income. However, not all assets may be involved in commercial activities. Having considered the definition of "enterprise" and "entrepreneurship", it is proposed to calculate the amount of lost profits not by the type of property, but by the unit that generates cash flows.

The author considers the issue of initial data for determining the lost profit in case of impossibility to use a land plot and damage to long-term biological assets. The author proposes to account for the lost profit to be reimbursed by the guilty party on account 075 "Lost profit of the enterprise as a result of military aggression". To ensure a timely and complete recording of lost profits in accounting, the author has developed a primary document and a consolidated accounting register. In addition, the author considers possible scenarios of repayment of losses incurred by agricultural enterprises (voluntary payment, recovery by court decision, payment from the state budget, at the expense of funds from the compensation fund). The author proposes a scheme of postings for reflecting transactions in accounting, depending on which scenario of repayment of lost profits will be used.

Keywords: accounting, audit, financial reporting, lost profits, agricultural business enterprises

Стаття надійшла до редакції / Received 25.05.2025

Прийнята до друку / Accepted 02.07.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Під час війни підприємства аграрного сектору продовжують отримувати збитки, як від руйнування та пошкодження активів, знищення врожаю, забруднення земель. За час військової агресії діяльність припинило 1261 аграрне підприємство [6]. На всій території України підприємства аграрного бізнесу відчують негативний вплив війни, це недоотримання доходу через порушення логістики, втрата основних

покупців, зменшення виробництва та підвищення собівартості. Інформація про шкоду завдану підприємствам відображається в управлінських звітах, проте не знаходить свого відображення у бухгалтерському обліку підприємств. Всі завдані збитки повинні бути відшкодовані країною-агресором. З метою фіксації інформації про завдані збитки необхідно забезпечити їх відображення в обліку.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питання документування наслідків війни та відображення їх в бухгалтерському обліку підприємств досліджували такі вітчизняні вчені: Жук В.М., Попко Є.Ю., Остапчук С.М. [7], Гуцаленко, Л.В., Марчук У.О., Мулик Т.О. [4], Бондар М.І., Кулик А.А. [2], Горай О.С. [5]. Науковцями досліджено питання відображення в обліку прямих збитків завданих війною. Однак питання фіксації та відображення в обліку упущеної вигоди не виокремлюється та розглядається лише, як складова частини збитків.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є визначення документального забезпечення та порядку відображення в обліку підприємств агробізнесу упущеної вигоди внаслідок військових дій та її відшкодування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Внаслідок повномасштабного військового вторгнення аграрні підприємства зазнають прямих збитків як руйнування та пошкодження активів та непрямих – неможливість отримання доходу (упущена вигода).

Станом на 2024 рік непрямі збитки через війну становили - 69,8 млрд. дол. США, зокрема: втрати через зниження виробництва однорічних культур - 34,3 млрд.дол.США, зниження внутрішніх цін та перебої з експортом – 24,1 млрд.дол.США, зниження виробництва у тваринництві – 5,6 млрд.дол.США, збільшення виробничих витрат - 4,4 млрд. дол. США, зниження виробництва - багаторічні культури: 769 млн. дол. США, витрати на рекультивацию: 329 млн. дол. США, втрати рибальства та аквакультури - 170 млн. дол. США [6].

Як вказує Остапчук С.М. прямі збитки внаслідок війни підлягають фіксації в обліку підприємства та шляхом передачі у відповідні державні реєстри [11, с.120]. Костякова А. А. вказує, що прямими збитками є фіксація руйнувань, втрати чи пошкодження майна - документуванням та обов'язковим внесенням до державних інтернет-ресурсів. Непрямі – упущена вигода від втрати земельних ділянок та повного або часткового зниження продуктивності довгострокових біологічних активів рослинництва та тваринництва. Прямі та непрямі збитки можуть існувати як окремо так і в сукупності, а їх виникнення пов'язане з об'єктами обліку, що відображаються у фінансовій звітності [8, с.96].

Оскільки зазвичай підприємства отримують доходи від використання активів, то в економічній літературі зазвичай упущену вигоду пов'язують з активами, які здатні генерувати грошові потоки.

Відповідно до норм Цивільного кодексу України особа має право на відшкодування збитків у разі порушення її цивільного права. При цьому виокремлюються реальні збитки та упущена вигода [16].

У Таблиці 1 наведено визначення упущеної вигоди відповідно до чинних нормативно правових актів.

Таблиця 1

Визначення «упущена вигода» у нормативно-правових актах

№п/п	Джерело	Визначення
1.	Стаття 225 Господарського кодексу України	Втрачена вигода - неoderжаний прибуток, на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною.
2.	Стаття 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»	Упущена вигода - доход або прибуток, який міг би одержати суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності в разі здійснення зовнішньоекономічної операції і який він не одержав внаслідок дії обставин, що не залежать від нього, якщо розмір його передбачуваного доходу або прибутку можна обґрунтувати
3.	Стаття 22 Цивільного кодексу України	Упущена вигода - доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене
4.	Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 №326	Упущена вигода - розмір доходу, який постраждалий міг би одержати за умови відсутності збройної агресії російської федерації
5.	Методика визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності, затверджена наказом Міністерства економіки України та Фонду державного майна України 18 жовтня 2022 року № 3904/1223	Упущена вигода - розмір накопиченого протягом визначеного періоду часу прибутку, що його міг отримати власник (балансоутримувач, користувач) пошкодженого, втраченого та (або) знищеного майна за умови, що майно не було пошкоджене, знищене або втрачене внаслідок збройної агресії.

Джерело: на підставі [3],[12],[13],[14],[16]

З наведених визначень вбачається, що різні нормативно-правові акти по різному надають визначення упущеної вигоди. Зокрема суттєво різняться підходи встановлені в Господарському кодексі України та Цивільному кодексі України. В господарському праві упущена вигода визначається як недоотриманий прибуток сторін господарських відносин, в цивільному - доходи, які б мала одержати сторона за звичайних обставин, якби її право не було порушене.

Національні стандарти бухгалтерського обліку визначають доходи як збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, яке призводить до зростання власного капіталу. Прибуток є вартісним вираженням перевищення доходів над пов'язаними з ними витратами. Тобто, це різні за змістом економічні поняття.

Розізнана І.В. у своїй роботі зазначає, що те, що термін «упущена вигода» відрізняється від поняття «неодержані доходи». Упущена вигода характеризується короткочасністю та швидкістю отримання доходу, викликаного кон'юктурою ринку, в тому числі зміною курсів валют, ставок рефінансування Національного банку України, а неодержані доходи включають запланованих прибуток, одержуваний як правило при зміні в цивільному обороті. [15, с.27]

Назаренко І.Ф. надає визначення прибутку як частини доходів, яка залишається у підприємства після відшкодування всіх передбачених витрат на комерційно-виробничу діяльність підприємства [10, с. 35].

Таким чином, упущена вигода не тотожною з поняттям неодержаний прибуток. Використання терміну «неодержаний прибуток» замість втраченого доходу може зменшувати розмір завданих збитків підприємству. На нашу думку необхідно розширити поняття упущена вигода та визначити, що це дохід, який могла б отримати будь-яка фізична чи юридична особа, за умови якби на неї не мали впливу фактори та обставини зумовлені збройною агресією російської федерації.

Методика визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності, затверджена наказом Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18 жовтня 2022 року № 3904/1223. Методикою визначено, що розмір упущеної вигоди здійснюється лише щодо майна яке бере участь у комерційній діяльності з метою отримання прибутку або доходу. Розраховується упущена вигода для власника майна, якому заподіяні реальні збитки, що і є причиною упущеної вигоди. При цьому, у підприємства можуть існувати активи, які безпосередньо не беруть участь у комерційній діяльності.

Статтею 191 Цивільного кодексу України визначено, що підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності. Підприємницька діяльність суб'єкта господарювання в господарському законодавстві прирівнюється до підприємництва. Підприємництво - самостійна, ініціативна та систематична господарська діяльність, що забезпечується суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [3].

Слід зазначити, що Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 36 «Зменшення корисності активів» надано визначення одиниці, що генерує грошові кошти – це найменша група активів, що ідентифікується та генерує надходження грошових коштів та не залежить від надходжень грошових коштів від інших активів.

Враховуючи зазначене, вважаємо, що розмір упущеної вигоди необхідно розраховувати за одиницею, яка генерує надходження грошових коштів.

Земля в сільському господарстві є основним засобом виробництва і предметом праці. Нemoжливiсть обробити землі, засмічення чи пошкодження родючого шару ґрунту впливає на діяльність аграрного підприємства, аж до неможливості забезпечити безперервну діяльність, при цьому суб'єкти господарювання несуть значні збитки. Нemoжливiсть обробити землі, на нашу думку також необхідно оцінювати як реальні збитки підприємства та на їх основі визначати упущену вигоду підприємства. Відповідно до Методики визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженої наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 18.05.2022 року №295 збитками визнається також неодержаний дохід - це дохід який би міг одержати власник (землекористувач, орендар) від використання земельної ділянки внаслідок її вилучення чи тимчасового заняття, обмеження прав, погіршення якості землі, приведенням її у непридатність для використання за цільовим призначенням через негативний вплив на неї. Методика не містить інформації на підставі яких вихідних даних можлива оцінка упущеної вигоди підприємства внаслідок неможливості використання земельної ділянки сільськогосподарського призначення. Вважаємо, що для оцінки упущеної вигоди такими даними можуть бути дані за два попередні роки, зокрема: обсяг отриманої виручки від реалізації продукції, валовий збір, середні ціни реалізації продукції в регіоні. Періодом, за який повинна розраховуватися упущена вигода – є період необхідний для відновлення земель. Внаслідок бойових дій також пошкоджуються багаторічні насадження (сади, виноградники, ягідні культури). На відтворення довгострокових біологічних активів потрібен тривалий період. На нашу думку пошкодження та знищення довгострокових біологічних активів необхідно оцінювати як реальні збитки підприємства та визначати «упущену вигоду» підприємства. Упущена вигода підприємства може бути визначена на підставі даних за два попередні роки, зокрема щодо

обсягу виручки, валового збору та середніх цін реалізації в регіоні. Періодом, за який повинна розраховуватися упущена вигода – є період для відновлення довгострокових біологічних активів.

Якщо реальні збитки фіксуються в бухгалтерському обліку шляхом списання активів та витрат на відновлення активів, то втрата доходу внаслідок збройної агресії російської федерації підприємствами не визначається та в бухгалтерському обліку не фіксується.

З метою обліку упущеної вигоди на нашу думку доцільно у складі позабалансового рахунку 07 «Списані активи» створити рахунок позабалансового обліку 075 «Упущена вигода підприємства внаслідок військової агресії», де обліковувати забезпечити її облік до моменту відшкодування винною стороною.

Відображення в обліку господарських операцій здійснюється відповідно до належним чином оформлених первинних документів. Для відображення упущеної вигоди на позабалансовому обліку підприємства на нашу думку необхідно використовувати первинний документ та накопичувальну відомість, які наведено на Рис.1.

Зафіксована упущена вигода відображається на позабалансовому рахунку 075 «Упущена вигода підприємства внаслідок військової агресії» до моменту винесення судового рішення щодо відшкодування збитків на користь підприємства та впевненості щодо її відшкодування.

Відповідно до Національних стандартів бухгалтерського обліку при виконанні умов визнання доходу однією з обов'язкових умов є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигід підприємства, а витрати пов'язані з такою операцією, можуть бути достовірно визначені. Тобто, завдані збитки та упущена вигода не будуть відображатися в бухгалтерському обліку підприємства до моменту, коли буде обґрунтована впевненість в тому, що таке відшкодування відбудеться.

Збитки завдані країною-агресором можуть бути компенсовані ним добровільно або через виконання рішень міжнародних судових інстанцій, через застосування міжнародного компенсаційного механізму (використання доходів від конфіскованих активів країни-агресора), через відшкодування державою збитків із поданням в подальшому суверенного позову до держави-агресора.

Товариство "А"

(підприємство)

(код за ЄДРПОУ)

Затверджено:

(прізвище, ім'я, по батькові,
посада)

(підпис)

Довідка-розрахунок від __.__.202_ №__

Зміст господарської операції	Актив щодо якого розраховано	Підстава	Ставка компаундування, %	Строк компаундування	Сума, грн.
Визнання упущеної вигоди		Звіт з оцінки від __.__.202_ №__			

Комісія:

Голова комісії:

(посада)

(прізвище, ім'я, по батькові)

Члени комісії:

(посада)

(прізвище, ім'я, по батькові)

(посада)

(прізвище, ім'я, по батькові)

(посада)

(прізвище, ім'я, по батькові)

Товариство
"А"

(підприємство)

(код за
ЄДРПОУ)**Накопичувальна відомість обліку упущеної вигоди**

Актив щодо якого розраховано	Дата та номер документа	Залишок на 01.01.202__	Надходження (визнання) за період	Вибуття		Залишок на 31.12.202__
				Визнано, як заборгованість	Списання	

Відповідальна
особа

(посада)

(прізвище, ім'я, по батькові)

Рис 1. Довідка-розрахунок та накопичувальна відомість обліку упущеної вигоди

Джерело: розроблено автором на підставі [12].

Таблиця 2.

Відображення в обліку упущеної вигоди в обліку підприємства з урахування джерел відшкодування

№п/п	Зміст господарської операції	Документ для обліку	Дебет	Кредит
1.	Проведено оцінку збитків (прямі збитки та упущена вигода)	Звіт про оцінку збитків Довідка-розрахунок	075 «Упущена вигода підприємства внаслідок військової агресії»	-
Отримано позитивне рішення суду про стягнення збитків та є впевненість в їх погашенні				
1.	Визнання суми завданих збитків у бухгалтерському обліку	Рішення Міжнародного суду, існування впевненості щодо виконання винною стороною судового рішення	375.2 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків внаслідок військової агресії (упущена вигода)»	69 «Доходи майбутніх періодів»
2.	Отримання компенсації завданих збитків, у тому числі упущеної вигоди	Бухгалтерська довідка щодо визнання доходу, банківська виписка	69 «Доходи майбутніх періодів» 311 «Поточний рахунок в національній валюті»	715.2 «Доходи від штрафів, пені, неустойок» 375.2 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків внаслідок військової агресії (упущена вигода)»
Компенсація завданих збитків підприємству з державного бюджету чи отримання коштів з компенсаційного фонду				
1.	Проведено оцінку збитків	Звіт про оцінку збитків Довідка-розрахунок	075 «Упущена вигода підприємства внаслідок військової агресії»	-
2.	Подано інформацію про оцінку заданих збитків до Міжнародного Реєстру збитків	Розглянуто надані документи та підтверджено компенсаційною комісією завдані збитки	-	-
3.	Компенсовано підприємству шкоду з державного бюджету чи за рахунок компенсаційного фонду (використання доходів від конфіскованих активів країни-агресора)	Рішення про компенсацію завданих збитків, платіжне доручення	311 «Поточний рахунок в національній валюті»	48.1 «Цільове фінансування»
4.	Визнано дохід від відшкодування завданих збитків	Рішення про компенсацію завданих збитків, бухгалтерська довідка	375.2 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків внаслідок військової агресії (упущена вигода)» 48.1 «Цільове фінансування»	715.2 «Доходи від штрафів, пені, неустойок (упущена вигода)» 375.2 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків внаслідок військової агресії (упущена вигода)»

Джерело: розроблено автором.

Нааявні електронні ресурси, за допомогою яких можна повідомити про завдану шкоду та збитки, а також про злочини скоєні російською федерацією в Україні не містять окремих розділів щодо збору

інформації про упущену вигоду підприємствами. У квітні 2024 року розпочав роботу Міжнародний Реєстр збитків, завданих агресією російської федерації проти України, який приймає, групує, опрацьовує, систематизує та класифікує заяви та докази постраждалих сторін. На даний момент Міжнародний Реєстр збитків приймає лише одну категорію заяв. Для розгляду заяв та доказів, визначення вартості компенсацій постраждалим сторонам необхідно забезпечити створення міжнародного компенсаційного механізму. Однією зі складових міжнародного компенсаційного механізму є компенсаційний фонд. Джерелами фінансування такого фонду повинні стати кошти, які надходитимуть від конфіскованих активів держави-агресора та підсанкційних осіб на території України та закордоном. Фонд може наповнюватися добровільними внесками інших держав, міжнародних організацій, приватних осіб-донорів [9, с.71]. В Таблиці №2 наведено перелік господарських операцій з відображення упущеної вигоди в обліку підприємства залежно від джерел відшкодування.

Використання такого підходу для відображення в обліку завданих збитків (в тому числі упущеної вигоди) дозволить збирати, відображати та накопичувати інформацію про завдані збитки підприємству, а також забезпечити відображення їх відшкодування залежно від джерел фінансування.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

За результатами дослідження питання відображення підприємствами агробізнесу упущеної вигоди внаслідок військових дій встановлено, що відсутнє документальне забезпечення та порядок її відображення на рахунках бухгалтерського обліку. При детальному дослідженні встановлено, що в нормативно-правових актах існують різні підходи щодо терміну «упущена вигода». Нами було обґрунтовано залежність упущеної вигоди від недоотриманого доходу та надано власне більш розширене визначення вказаного терміну.

Поряд з цим, детально розглянуто підходи визначені Методикою щодо об'єктів за якими визначається упущена вигода. Запропоновано визначати розмір упущеної вигоди за одиницею, яка генерує надходження грошових коштів.

Для обліку упущеної вигоди запропоновано створити рахунок позабалансового обліку 075 «Упущена вигода підприємства внаслідок військової агресії», де обліковувати упущену вигоду до моменту її відшкодування винною стороною. Розроблено форму первинного документу – довідку-розрахунок для можливості відображення такої інформації у бухгалтерському обліку підприємства. Також створено документ синтетичного обліку – Відомість обліку упущеної вигоди.

Розроблено порядок відображення в обліку упущеної вигоди, зокрема за умов якщо її відшкодування здійснюється добровільно винною стороною, шляхом задоволення рішення суду, компенсація державою чи надходження коштів від компенсаційного фонду.

Література

1. Аграрії та юристи найчастіше закривали бізнес за час повномасштабної війни. Аналіз від YouControl.Market. URL: <https://blog.youcontrol.market/aghrariyi-ta-iuristi-naichastishie-zakrivali-biznies-za-chas-povnomasshtabnoyi-viini-analiz-vid-youcontrol-market> (дата звернення 01.04.2025).
2. Бондар М., Кулик А. (2022). Облік об'єктів основних засобів підприємств та аналіз їхньої вартості в умовах збройної агресії. Економічний аналіз, 32(4), 165-177.
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 27.03.2025).
4. Гуцаленко, Л., Марчук, У., Мулик, Т. (2023). Екологічні наслідки війни та їх відображення в обліковій системі. Вісник економіки, (3), 39-54.
5. Горай, О. С. (2018). Бухгалтерський облік зобов'язань та активів, що втрачено або пошкоджено в результаті бойових дій та окупації державних територій. Інвестиції: практика та досвід, (2), 69-77.
6. Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення. Лютий 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf (дата звернення 01.04.2025).
7. Жук, В., Попко, Є., Остапчук, С. (2022). Фіксація завданої війною прямої шкоди аграрному бізнесу, на основі професійного судження бухгалтера. Облік і фінанси. № 2(96). с. 15-21.
8. Костякова, А.А. (2023). Наукове обґрунтування та практичні аспекти визначення шкоди та збитків, їх оцінка та облік в умовах воєнного стану. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки), 3(49), с.95-101.
9. Медведева, М. (2024). Міжнародний компенсаційний механізм як засіб реалізації міжнародно-правової відповідальності росії за шкоду, завдану внаслідок її збройної агресії проти України. Право України 2, с.61-75.
10. Назаренко, І.Ф. (2022). Генезис економічної сутності прибутку в умовах ринкової економіки. Інфраструктура ринку, с.29-37.
11. Остапчук, С., Царук, Н. (2023). Оцінка та документування наслідків війни на підприємстві: аналіз професійного потенціалу бухгалтера. Вісник економіки, (3), с.115-130.

12. Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією російської федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності: наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 р. № 3904/1223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

13. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 року № 326 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 22.07.2022 року № 951). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.03.2025).

14. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

15. Розізнана, І. В. (2014). Поняття та ознаки упущеної вигоди в цивільному праві. Юридичний науковий електронний журнал - Juridical scientific and electronic journal, (2), с.26-30.

16. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 27.03.2025).

References

1. Ahrarii ta yurysty naichastishe zakryvaly biznes za chas povnomasshtabnoi viiny. Analiz vid YouControl.Market. . URL: <https://blog.youcontrol.market/ahrrarii-ta-iuristi-naichastishie-zakryvali-biznes-za-chas-povnomasshtabnoyi-viiny-analiz-vid-youcontrol-market> (data zvernennia 01.04.2025).
2. Bondar M., Kulyk A. (2022). Oblik obektiv osnovnykh zasobiv pidpriemstv ta analiz yikhnoi vartosti v umovakh zbroinoi ahresii [Accounting of fixed assets of enterprises and analysis of their value in the conditions of armed aggression]. Ekonomichnyy analiz - , 32(4), pp.165-177.
3. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (data zvernennia: 27.03.2025).
4. Hutsalenko, L., Marchuk, U., Mulyk, T. (2023). Ekolohichni naslidky viiny ta yikh vidobrazhennia v oblikovii systemi [Environmental consequences of the war and their reflection in the accounting system]. Visnyk ekonomiky - Herald of Economics, (3), pp. 39-54.
5. Horai, O. S. (2018). Bukhhalterskyi oblik zoboviazan ta aktyviv, shcho vtracheno abo poshkodzheno v rezultati boiovykh dii ta okupatsii derzhavnykh terytorii [Accounting account of liabilities and assets lost or damaged in result of board action and building of public territories]. Investitsii: praktyka ta dosvid, (2), 69-77.
6. Zbytky, vtraty ta potreby silskoho hospodarstva cherez povnomasshtabne vtorhennia. Liutyi 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf (data zvernennia 01.04.2025).
7. Zhuk, V., Popko, Ye., Ostapchuk, S. (2022). Fiksatsiia zvdanoi viinoiu priamoio shkody ahranomou biznesu, na osnovi profesiinoho sudzhennia bukhhaltera [Fixation of Direct Damage to Agrarian Business due to War, Based on the Accountant's Professional Judgment]. Oblik i Finansy - Accounting & Finance, 96(2), pp. 15-21.
8. Kostyakova, A.A. (2023). Naukove obgruntuvannia ta praktychni aspekty vyznachennia shkody ta zbytkiv, yikh otsinka ta oblik v umovakh voiennoho stanu [Scientific justification and practical aspects of determining damage and losses, their assessment and accounting in the conditions of martial law]. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky) - Scientific papers of Dmytro Motornyi Tavria state agrotechnological university (economic sciences), 3(49), pp.95-101.
9. Medvedieva, M. (2024). Mizhnarodnyi kompensatsiinyi mekhanizm yak zasib realizatsii mizhnarodno-pravovoi vidpovidalnosti rosii za shkodou, zavadanu vnaslidok yii zbroinoiu ahresii proty Ukrainy [International compensation mechanism as an instrument of implementing russia's international legal responsibility for damage resulted from its armed aggression against Ukraine]. Pravo Ukrainy - Law of Ukraine, (2), pp.61-75.
10. Nazarenko, I. F. (2022). Henezys ekonomichnoi sutnosti prybutku v umovakh rynkovoi ekonomiky [Genesis of the economic essence of profit in a market economy]. Infrastruktura rynku - Market Infrastructure, pp.29-37.
11. Ostapchuk, S., Tsaruk, N. (2023). Otsinka ta dokumentuvannia naslidkiv viiny na pidpriemstvi: analiz profesiinoho potentsialu bukhhaltera [Assessment and documenting of the war consequences at the enterprise: analysis of the accountant's professional potential]. Visnyk ekonomiky - Herald of Economics, (3), pp.115-130.
12. Pro zatverdzhennia Metodyky vyznachennia shkody ta obsiahu zbytkiv, zvdanykh pidpriemstv, ustanovam ta orhanizatsiiam usikh form vlasnosti vnaslidok znyshchennia ta poshkodzhennia yikh maina u zviazku iz zbroinoiu ahresiiu rosiiskoi federatsii, a takozh upushchenoi vyhody vid nemozhlyvosti chy pereshkod u provadzhenni hospodarskoi diialnosti: nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy ta Fondu derzhavnoho maina Ukrainy vid 18.10.2022 r. № 3904/1223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text> (data zvernennia: 27.03.2025).
13. Pro zatverdzhennia Poriadku vyznachennia shkody ta zbytkiv, zvdanykh Ukraini vnaslidok zbroinoi ahresii rosiiskoi federatsii: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.03.2022 roku № 326 (u redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22.07.2022 roku № 951). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 28.03.2025).
14. Pro zovnishnoekonomichnu diialnist: Zakon Ukrainy vid 16.04.1991 r. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (data zvernennia: 27.03.2025).
15. Roziznana, I. V. (2014). Poniattia ta oznaky upushchenoi vyhody v tsyvilnomu pravi [Concept and signs of lost profit in civil law]. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal, (2), pp.26-30.
16. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (data zvernennia: 27.03.2025).